

Begrepene sunnhet/sykdom - tanker fra min medisinske hverdag

Denne artikkelen er et sammendrag av innlegg Dr. Helge Bengtsson holdt på møte i Norsk Dermatologisk selskap den 2. november 1990 og møte i Moss legeforening den 8. desember 1990.

Tre bilder:

1. De "ordentlige" bilder

En pasient har hjernehinnebetennelse på grunn av bakterier, får antibiotika og blir helbredet.

Det finnes en allergisk eksem hos en pasient, testing viser allergi for gummi. Pasienten slutter med gummihansker og eksemet forvinner.

En tredje pasient får vondt i magen, blir operert for blindtarmsbetennelse og er nå frisk.

2. Det "rotete" bilder

Vi hører at i noen land opereres brystene på kvinner fordi de er "for store" og i andre land fordi de er "for små".

I noen kulturer oppleves fødselssmerter som naturlig, i andre behandles de som sykdom.

I noen land betraktes kunstig befruktning som sykdomsbehandling

I noen land behandles søvnløshet, tretthet og uro som sykdommer. I andre ikke.

3. De "uforståelige" bilder

Vi hører om en som ble helbredet av sin sykdom ved bønn.

Vi leser i historien (bibelhistorie) om hellige menns helbredelser.

Vi hører om helbredelser ved håndpåleggelse.

Vi leser i avisen om healere som skal kunne behandle de fleste sykdommer.

Kommentarer til de "ordentlige" bilder - de naturvitenskapelige bilder

Vi tenker oss en normalplan for mennesket som biologisk vesen.

Vår naturvitenskapelige forskning forsøker å beskrive et normalmenneskes biologiske egenart - fra minste celle til hele den menneskelige organismes funksjon. Alle avvik fra normalplanen kaller vi sykdom.

Vi undersøker med blodprøver, røntgenundersøkelser, kliniske undersøkelser osv. om det finnes avvik fra arten mennesket.

Den enkelte celle fungerer normalt hvis den yter sitt bidrag til at kroppens organer fungerer.

Organene fungerer normalt hvis de sammen gjør at mennesket fungerer normalt.

Denne tankegangen er en meget verdifull stimulans for forskning i metoder for medisinske undersøkelser og behandlinger.

Det ligger også i vårt naturvitenskapelige synspunkt at på et visst tidspunkt finnes en bestemt mengde sykdommer i befolkninger, og med tilstrekkelig gode screeningsmetoder vil vi kunne finne det og kunne sette inn behandling.

Jo flere leger desto mindre sykdom. Med økte helseressurser vil sykdommenes antall minske.

Menneskenes lidelser vil bli mindre og vi vil bli sunnere og sunnere.

Fra vår naturvitenskapelige synspunkt øker helsevesenet fordi folk "klager" over mindre sykdom enn tidligere.

Helsevesenet øker også fordi menneskene ønsker å forandre «normalplanen» med lengre levetid og større livskvalitet.

Vi forestiller oss at sykdom og helsevesen i grunnen er uavhengig av kultur, selv om det kan være et visst samspill mellom de forskjellige sektorer i den enkeltes og i samfunnets liv.

Innen for en (natur)vitenskapelig ramme kan vi godt akseptere at mennesket og dets sykdom påvirkes av begivenheter i menneskers liv som stress, skilsmisse og arbeidsløshet. Vi aksepterer også at livsstil, røyking, mangel på mosjon, mangel på søvn osv. kan ha innflytelse. Vi ser disse forhold som noe som kan påvirke kroppen og dens funksjon så den avviker fra "normalplanen" syk.

Vår naturvitenskapelige normalplan består i at celler, organer, og kroppen fungerer som den skal fra arten menneske og at mennesket fungerer glad og ubekymret i sitt samfunn.

WHO's (verdens sunnhetsorganisasjon) sier: "Sunnhet er fullkomment legemlig, sjelelig og sosialt velvære".

Kommentar til de "rotete" bilder - de medisinsk/kulturelle bilder

Vår vitenskapelige normalplan for celler, organer og kropp er det stor enighet om.

Den kulturelle uenighet om de "rotete" bilder viser seg når det forutsettes en normalplan for hvordan mennesket fungerer i samfunnet - i livet og som menneske.

Positive mål for sunnhet: Et langt liv, og ha det materielt godt, og kunne få barn, være seksuelt tiltrekkende og kunne nyte sex, kunne arbeide, kunne nyte menneskelig felleskap og kulturgoder.

Negativer som forbindes med sykdom: Meningsløst liv, sorger, bekymringer, smerte, uro, angst, konflikter og uten menneskelig felleskap.
Det positive og negative er speilbilder.

Vi er stort sett enige i de fleste av disse enkeltfaktorers betydning for sykdom og sunnhet. Likevel provoserer de "rotete" bilder oss.

Er fettsuging behandling av sykdom?

Er aldersforandringer sykdom som skal behandles med hormoner og transplantasjoner?

Bør søvnløshet behandles? Med medisin? Er arbeidsudyktighet en sykdom?

I praksis vil vi ofte bli enige. Vi har den felles medisinske kulturtradisjon som vil romme mange gode svar på disse spørsmål.

Vår medisinske sykdomsbegrep har i denne tenkning om de "rotete bilder" både en naturvitenskapelig del for celler og kropp, og en kulturell del for mennesket som menneske.

Kommentar til de "uforståelige" bilder - de religiøse bilder

Hvis vi forestiller oss at alle inndelinger og polariteter (fortid/fremtid, psyke/stoff, inne/ute, smerte/lykke osv.) i vår tenkning ble opphevet - tror jeg lyset på virkeligheten ville være maksimalt. Sammenhenger ville oppleves men nettopp ikke tenkes. Sykdom/sunnhetsbegrepet

ville oppheves eller ikke kunne formuleres i vårt vanlige språk og våre tanker.

Jeg vil ikke si mer om dette området, jeg er ikke der - jeg kan det ikke - men nevne at her finner vi følgende fenomener:

Helgeneres helbredelse av syke, healing, helbredelse ved hellige kilder, helbredelse ved bønn osv.

Jeg tror at de fleste av dere har det som jeg - vi vet ikke riktig hva vi skal tro, og hvis vi tror, så føler vi likevel at dette er fremmed for oss.

Jeg vil nevne et sitat som jeg har lest mange ganger under min tid som lege:

..."Angående alle vesentlige menneskeforhold gis det to motsatte forklaringer, en til å leve på, en til å dø på. Vi føler, vi forstår, vår virksomhet, vår moral, vårt hele liv er bygget på, at det er forskjell mellom sunnhet og sykdom, liv og død. Det ene bør tilstrebes det andre unngås. Det ene er et gode, det andre er et onde for oss selv og for andre. Men aller bakerst i oss, ved randen av vårt vesens grense, ligger det en helt forskjellig forklaring. Som i et pinlig, lynklart nå, brennes her de to motsetninger, sunnhet og sykdom, liv og død sammen, til blott to sider av det samme. Og i det hele vår hidtidige forståelse brister, folder de to seg som kimblad om et ubekjent, høyere ufattelig".

Troels Troels-Lund 1840-1921

"Sundhedsbegreber i Norden"

(dansk kulturhistoriker)

Akser i sunnhetsbegrepet/ sykdomsbegrepet

Helt subjektivt vil jeg som eksempler nevne viktige akser i sykdomsbegrepet.

1. Den indre og den ytre verden.
2. Hensiktsforklaring kontra årsaksforklaring.

For middelalderens teologi og medisin var den indre verden og Gud det viktige - viktigere enn den ytre verden. Menneskets mål var å erkjenne og elske Gud, også det som skjer i den ytre verden ble "forklart" gjennom Guds hensikt med dette og hint. Det gjelder også for sykdom.

Sykdom ble påført menneskene som et ledd i Guds plan. Fra naturvitenskapens gjennombrudd for 300-400 år siden er den ytre verden blitt regnet for viktigere enn den indre verden.

Objektiv tenkning "forklarer" gjennom årsaker i den ytre verden.

Hvis vi bare visste nok om "naturlovene" i den ytre verden, kunne vi også forklare menneskers kropp og sjel og helbrede alle sykdommer. Sykdom er i denne oppfattelse en slags uorden i naturen, som vi kan reparere hvis vi er dyktige nok.

En tredje akse som bestemmer sykdomsbegrepet kan nevnes:

3. Endelige svar og komplementære svar.

Naturvitenskapelig tenkemåte har de siste 300-400 år gitt oss den oppfattelse, at hvis vi ble "flinke" nok til å finne forklaringer ville vi nærme oss en forklaring på allting - en slags formelens formel, hvor fysikken kunne sette alt på enkle grunnformler hvorav kjemi, medisin og andre vitenskaper kunne utledes - sykdommer og det normale var i virkeligheten kjemi - hvis vi altså bare ble flinke nok til å studere mindre strukturer (tilstrekkelig detaljert).

Med fremkomsten av den komplementære fysikk og kulturforandringene siden 1960-årene er vi

på vei til å formulere oss annerledes. Spørsmål og , svar er i samme dimensjon. Vi får forskjellige svar om den samme virkelighet, hvis vi stiller forskjellige spørsmål. Svarenes antall er uendelige og delvis uforenlige. Svarene vil ha samme grad av innsikt som spørsmålene.

På det legevitenskapelige område betyr det, at stiller vi biokjemiske spørsmål om sunnhet og sykdom får vi biokjemiske svar, på psykiatriske spørsmål - psykiatriske svar, på sosiologiske spørsmål - sosiologiske svar. Etter denne forståelse er studier av store og små strukturer likestilte og gir samme grad av viten - men i hver sin dimensjon.

Til sist kan vi spørre hvor disse betraktninger bringer oss :

Den tradisjonelle naturvitenskap i medisinen er opplevd som en lykke av generasjoner, og de innsatser som gjøres av oss som leger er store, verdifulle landvinninger i forskning og behandling er blitt gjort og gjøres daglig. Jeg håper at dette kan fortsette. Den kulturelle karakter av stensikker virkelighet som vi tidligere har gitt naturvitenskapen og det naturvitenskapelige sykdomsbegrep, må vi supplere med en viten om at dens basis er undergitt de samme vilkår av prosess som andre kulturfenomener i vår menneskehets historie.

Vår inndeling av livsytringer som syke og sunne forteller oss om vårt forhold til tilværelsen.

Jeg takker for at dere har lyttet tålmodig til mine subjektive tankerekker.

Jeg tror ikke at mine tanker har noen allmenn sannhetsverdi. Det er mitt håp at noen er blitt inspirert.